

expressæ ut inhærens, ideo ait D. Thomas, ut sic solum dicere respectum ad aliud, non quia in re ipsa non sit aliquid in se, vel in subjecto existens, sed quia in tali modo concipiendi et significandi nihil aliud exprimitur. Et inde etiam fit ut facilius possint entia rationis secundum illum modum habitudinis concipi, non quod in tali relatione sit vera habitudo, seu verum esse ad, tale quale est in relatione reali, sed quia ad instar seu proportionem ejus concipitur. Unde idem D. Thomas postquam dixit relationem secundum propriam rationem solum significare respectum ad aliud, subdit hunc respectum aliquando esse in ipsa natura rerum, aliquando vero esse solum *in apprehensione rationis conferentis unum alteri*. Ad rationem autem illius sententiæ facile respondetur, negando propriam rationem relationis vere reperiri in relatione rationis, quia in tali relatione nec est vera habitudo, nec verum esse ad aliquid, sed solum apprehenditur ac si esset ad aliquid.

*Secunda divisio relationis, secundum dici, et secundum esse.*

6. Secunda divisio relationis est in relationem secundum esse, et secundum dici. Quæ divisio fundamentum habet in Aristotele, cap. de Ad aliquid, ubi prius tradit definitionem communem relativis secundum dici, postea vero tradit propriam definitionem relativorum secundum esse. Relatio ergo secundum dici, definiri solet, quod sit res quæ concipitur et explicatur, seu dicitur per modum respectus, cum in re ipsa verum respectum non habeat; relatio autem secundum esse dicitur, quæ revera habet proprium esse cum habitudine ad aliud.

7. *Relatio secundum dici ut explicetur ab aliquibus.* — Ex quo aliqui, et non sine verisimilitudine, opinati sunt, relationem secundum dici, esse eandem cum relatione rationis. Quod significat Henric., Quodl. 3, q. 4, ex Avicenna, l. 3 suæ Metaph., dicente relationem secundum dici, esse illam quæ solum habet esse in intellectu, et convenit rebus quæ non sunt simpliciter et absolute ad aliquid, sed solum secundum quod ab intellectu concipiuntur. Et videtur hoc consentaneum rationi; nam sicut concipimus, ita loquimur; relationes autem secundum dici, non alia de causa sic appellantur, nisi quia ita a nobis dicuntur aut explicantur, ac si relationes essent, cum tamen non sint; ergo ille

modus loquendi de his relationibus supponit modum concipiendi nostrum, ex quo nascitur, nimirum, quod hæ res concipiuntur a nobis cum relatione et habitudine, seu per modum relationis et habitudinis, cum vere et in re habitudinem non habeant; sed in hoc consistit ratio et essentia relationis rationis; ergo relatio secundum dici, idem est quod relatio rationis.

8. *Vera essentia relationis secundum dici.* — Sed nihilominus communiter non ita intelligitur hæc divisio; nam relatio rationis, eo modo quo est, censetur esse relatio secundum esse sibi proportionatum, ut patet de relatione generis et speciei, et similibus, quia eo modo quo hæc cogitantur, non solum dicuntur, sed etiam sunt ad aliquid. Et e converso relatio secundum dici non limitatur ad relationem rationis, sed dicitur de quacunque reali re, cujus esse sit absolutum, et a nobis non nisi per modum habitudinis seu relationis relativæ explicatur. Sic enim divinam omnipotentiam dicimus esse relativam secundum dici, non propter relationem rationis quam in illa fingamus, sed quia illam non concipimus, nec explicamus, nisi cum concomitantia alterius, ad quod est potentia, et per modum habentis habitudinem ad illud. Unde, licet verum sit, hunc dicendi modum seu loquendi de relatione secundum dici, supponere modum concipiendi, tamen ille modus concipiendi non est talis, ut ex illo necessario resultet vel apprehendatur relatio rationis, quia non est conceptus reflexivus, aut comparativus, sed est conceptus directus rei absolutæ, imperfecte tamen conceptæ ad modum earum rerum quæ habent habitudinem ad alia; in quo modo concipiendi non attribuitur ipsi objecto cogito habitudo ulla nec realis, nec rationis, sed solum ex parte concipientis fit conceptus per quamdam imitationem et analogiam ad conceptus rerum respectivarum. Sicut quando a nobis concipitur res spiritualis instar corporeæ, non attribuimus objecto corporeitatem realem, alias falsa esset conceptio, neque etiam fingimus aut cogitamus in illo objecto aliquod ens rationis; quale enim illud esset? Solum ergo concipimus unam rem per analogiam ad aliam. Sic igitur interdum concipimus rem absolutam instar respectivæ, et de illa ita loquimur ac si respectiva esset, et ideo dicitur esse relativa secundum dici tantum. Unde constat, relationes tantum secundum dici, extra genus relationis esse, nec per se posse

pertinere ad prædicamentum Ad aliquid, imo sub ea ratione ad nullum prædicamentum pertinere, nam, ex eo quod res a nobis imperfecte concipiatur aut dicatur, non accipit peculiarem naturam, ratione cujus debeat in peculiari prædicamento collocari. Et ideo Aristoteles, in prædicamento Ad aliquid, ut ibi Boetius et alii notarunt, exclusa priori definitione relativorum, quæ relativis etiam secundum dici communis erat, posteriorem addidit, quæ propria est relativorum secundum esse.

9. *Relationes secundum dici diversæ sunt a prædicamentibus et transcendentalibus.* — Sunt vero qui existiment divisionem hanc relationis secundum dici et secundum esse coincidere cum alia partitione relationis in transcendentalem et prædicamentalem, ita ut relatio transcendentalis tantum sit relatio secundum dici; omnis vero relatio secundum esse, prædicamentalis sit (de creatis loquimur). Hæc vero sententia licet in ore fere omnium circumferri videatur, mihi non probatur. Opinor enim relationes transcendentales includere in re ipsa et in suo esse veras et reales habitudines, quod paulo inferius ostendam; relationes autem quæ tantum sunt secundum dici, proprie et in rigore sumptas, distingui ab omnibus relationibus secundum esse, sive transcendentales sint, sive prædicamentales. Non enim requirunt in re sic concepta, seu relative denominata, veram aliquam habitudinem, quæ ratione sui esse illi conveniat, sed tantum denominationem ex modo nostro concipiendi et loquendi, ut a nobis explicata est. Ut in exemplo posito de potentia Dei, probabilius est non includere respectum etiam transcendentalem, etiamsi relativa secundum dici appelletur. Igitur relatio secundum dici tantum, non est idem quod relatio transcendentalis; imo ab illa etiam condistinguitur, si cum præcisione sumatur prout sumi debet. Quod ideo addo, quia etiam relatio transcendentalis potest dici relatio secundum dici, quia etiam de ea loquimur ad modum relativorum; imo et relatio prædicamentalis erit relatio secundum dici, quia etiam ipsa dicitur cum habitudine ad aliud. Ut ergo proprie fiat divisio, sumi debet relatio secundum dici, cum exclusionem et præcisionem, ita ut solum in ipso dici, habitudinem habere videatur, in esse tamen nullam habeat, nec transcendentalem, nec prædicamentalem. Dices: si res sit tam absoluta, ut in esse

nullam habeat habitudinem, etiam transcendentalem, cur necesse erit concipi vel dici cum habitudine, cum unaquæque res possit concipi eo modo quo est, absque omni eo quod est extra essentiam ejus? Respondetur, id sæpe provenire ex nostro modo imperfecto concipiendi, quia non valemus concipere res prout ipsæ sunt. Adde præterea interdum contingere, ut res etiam perfecte concepta cognosci non possit sine concomitantia aliarum, etiam si sint extra essentiam ejus, non propter habitudinem aut dependentiam, sed propter aliam altiorem connexionem in ratione causæ eminenter continentis suos effectus, quo modo aiunt Theologi non posse Deum perfecte videri aut comprehendi, quin in eo cognoscantur creaturæ: de quo alias.

*Tertia divisio inter relationem transcendentalem et prædicamentalem.*

10. Tertio ac præcipue dividitur relatio realis et secundum esse, in transcendentalem et prædicamentalem, quæ divisio maxime necessaria est ad concludendum et declarandum id quod in præsentia sectione intendimus. Hactenus enim solum constat, relationem pertinentem ad hoc prædicamentum Ad aliquid, debere esse realem et secundum esse; nunc autem videndum superest an omnis relatio hujusmodi ad hoc prædicamentum pertineat. Ex quarto vero argumento in prima sectione proposito constat, non omnem habitudinem realem et secundum esse, posse ad unum definitum prædicamentum spectare. Et ideo proponitur hæc divisio, qua significatur esse certum quemdam modum realis habitudinis habentem particularem ac definitum essendi modum, qui peculiare genus entis constituit, et hujusmodi esse relationes prædicamentales. Præter has vero esse alias habitudines veras et reales, essentialiter pertinentes ad varia et fere ad omnia genera entium, quæ propterea transcendentales dicuntur, et a prædicamentibus distinguuntur, quia ad certum aliquod prædicamentum non pertinent, sed per omnia vagantur.

11. Imprimis ergo divisio sic explicata quoad singula membra probanda est. Quod enim dentur quædam relationes prædicamentales, ex recepta divisione prædicamentorum supponimus, et ex communi omnium sententiâ, ut in prima sectione dictum est; quod vero præter has dentur relationes

transcendentales, quæ non sint tantum secundum dici, sed veræ et reales habitudines secundum esse, satis probatur inductione et discursu facti in illo quarto argumento sectione prima proposito. Et potest confirmari, nam in genere substantiæ materia et forma habent inter se veram et realem habitudinem essentialiter inclusam in proprio esse illarum, et ideo una definitur per habitudinem ad aliam, et inde accipiunt specificationem suam. Eademque ratio est de potentiis accidentibus per se primo institutis et ordinatis ad suos actus; et de habitibus operativis, de quibus supra ostensum est, natura sua specificari per habitudinem ad actus vel objecta, quia, nimirum, in suo esse includunt veram habitudinem ad actus, et illis mediantibus ad objecta; ergo hi respectus transcendentales sunt veri et secundum esse reale earum rerum quibus conveniunt. Quocirca, sicut inductio facta nititur in communioribus, magisque receptis sententiis, ita hæc doctrina communiter a Doctoribus approbata censenda est. Præsertim vero in favorem ejus notanda sunt verba D. Thomæ, 1 p., quæst. 28, art. 1, ubi sic scribit: *Ea quæ dicuntur ad aliquid significant secundum propriam rationem solum respectum ad aliud, qui quidem respectus aliquando est in ipsa natura rei, utpote quando aliquæ duæ res secundum naturam suam ad invicem ordinatæ sunt, et invicem inclinationem habent, et hujusmodi relationes oportet esse reales, sicut in corpore gravi est inclinatio et ordo ad locum medium; unde respectus quidam est in ipso gravi respectu loci medii, et similiter est de aliis hujusmodi.* Hæc enim ratio D. Thomæ æque aut maxime procedit de respectu transcendentali; nam secundum illum præcipue inveniuntur res ad invicem ordinatæ. Et quidem exemplum D. Thomæ optime intelligitur ac verificatur de respectu transcendentali; nam gravitatis inclinatio et propensio ad locum medium non pertinet ad prædicamentum relationis, sed qualitatis; nam est propria essentia talis qualitatis.

12. *Objectio.* — *Prima responsio.* — *Verior responsio.* — Dices: nullus realis respectus includitur in conceptu rei absolutæ; sed hic respectus transcendentis includitur in conceptu rei absolutæ; ergo non est verus respectus secundum esse, sed tantum secundum modum loquendi et concipiendi nostrum; hoc enim potissimum argumento nituntur, qui ita sentiunt de his respectibus

transcendentalibus, ut solum in verbis consistere arbitrentur. Aliqui vero respondent, et sumi potest ex Scoto, in 4, d. 12, q. unica, hujusmodi respectus consequi ad res absolutas, non vero esse de intrinseca ratione illarum. Hæc enim de causa negat Scotus, inhærentiam aptitudinalem esse de essentia accidentis, quia est verus respectus. Juxta quam responsionem hi respectus non essent extra latitudinem prædicamenti Ad aliquid, unde nec possent dici proprie transcendentales, neque a prædicamentibus condistingui, quia non est contra rationem determinati prædicamenti, ut res in illo contentæ consequantur ex rebus aliorum prædicamentorum, si non sunt de essentia earum, sed proprietates consequentes illas. Melius tamen respondetur cum Cajetano, de Ente et essent., c. 7, q. 15, non esse contra rationem rei absolutæ, ut in sua essentiali ratione includat respectum transcendentalem, suæ naturæ proportionatum; nam revera inhærentia aptitudinalis non est proprietas consequens naturam accidentis, sed est intrinseca essentia ejus, ut in superioribus ostensum. Quinimo verisimile est, in entibus creatis nullum esse ita absolutum, quin in sua essentia intime includat aliquem transcendentalem respectum, saltem quatenus est ens per participationem, per se essentialiter pendens ab ente per essentiam. Nam, licet ipsa actualis dependentia sit aliquid ex natura rei distinctum ab ipso ente creato, tamen ipsa aptitudo et necessitas dependendi est intrinseca et essentialis illi; non videtur autem posse concipi, aut esse sine transcendentali respectu et habitudine ad illud a quo pendet, in quo respectu maxime consistere videtur potentialitas et imperfectio entis creati ut tale est.

13. Quidquid vero sit de completis entibus, ut sunt integræ substantiæ, præsertim simplices et immateriales, quæ inter creata entia videntur maxime absoluta, ex reliquis omnibus, quæ incompleta dicuntur, nullum est ita absolutum, ut non includat essentialiter aliquem transcendentalem respectum. Et ratio est, quia omnia illa ex natura sua sunt instituta ad aliud, seu propter aliud; nam materia est propter formam, forma vero est ad actuandam materiam et complendum compositum, et accidens est ad substantiam, potentia ad actum, et actus propter objectum, et sic de reliquis. Unaquæque autem res accipit modum entitatis accommodatum

suo primario fini et institutioni; quia ergo omnes hæc res per se primo ordinantur ad alias, ideo talem modum entitatis accipiunt, ut intime includant habitudinem ad aliud, et hæc est propria habitudo seu respectus transcendentis: sunt ergo inter reales habitudines veras et secundum esse, aliquæ transcendentales, quæ ad speciale prædicamentum revocari non possunt, et ideo a prædicamentibus distinguuntur.

## SECTIO IV.

*Quomodo differat prædicamentalis respectus a transcendentali.*

1. Sed jam occurrit magna difficultas in explicanda differentia inter hos duos ordines respectuum, et consequenter in explicanda ratione ob quam necesse sit præter transcendentales respectus, prædicamentales admittere.

*Proponuntur nonnulla discrimina inter dictos respectus.*

2. Variæ igitur possunt excogitari differentiæ inter hujusmodi respectus. Prima, et quæ plures includit, est, quia relatio transcendentis non requirit eas condiciones quas postulat prædicamentalis relatio, quæ præcipue sunt tres, ut infra videbimus. Prima, quod relatio prædicamentalis requirit aliquod fundamentum reale absolutum, ut similitudo albedinem, paternitas vim generandi seu generationem; secunda, quod requirit terminum realem et realiter existentem; tertia, quia petit distinctionem realem, vel saltem ex natura rei, inter fundamentum et terminum. At vero respectus transcendentis nullam harum conditionum per se requirit. Nam divina scientia, verbi gratia, habitudinem transcendentalem dicit ad divinam essentiam, ut ad proprium objectum, et divinus amor ad divinam bonitatem, et tamen inter ea nulla est distinctio ex natura rei, sed rationis tantum. Rursum transcendentis respectus non semper requirit realem terminum, sed interdum esse potest ad ens fictum, seu rationis, vel ad extrinsecam aliquam denominationem; ut conceptus seu cogitatio de ente rationis, seu privatione, ut sic, transcendentalem habitudinem dicit ad illud objectum, quod tamen ens reale non est. Sæpe etiam hic transcendentis respectus, licet sit ad terminum realem, non tamen requirit realem existentiam ejus, ut scientia de futura eclipsi

dicit habitudinem realem transcendentalem ad illam, quamvis non existat; et idem est in qualibet scientia de objecto possibili, et de potentia respectu actus non existentis. Denique hic respectus transcendentis nullum requirit fundamentum; respectus enim transcendentis materiæ ad formam nullum habet fundamentum, sed intime includitur in ipsa materia. Et idem est de respectu formæ ad materiam, scientiæ ad objectum, et similibus. Et ratio est manifesta, quia hic transcendentis respectus non advenit alicui rei jam constitutæ in suo esse essentiali, sed est quasi differentia constituens et complens essentiam illius rei, cujus respectus esse dicitur. Et ideo, sicut illa res, cum sit absoluta, non requirit aliud fundamentum ut sit, præter proprium subjectum, si fortasse sit accidentalis entitas, ita etiam hic respectus transcendentis non prærequirit fundamentum aliud, sed constituit potius ipsam rem, quæ potest esse fundamentum aliarum relationum prædicamentaliū.

3. Atque hinc colligi potest aliud discrimen: nam relatio prædicamentalis est quædam forma accidentalis, adveniens fundamento plene constituto in suo esse essentiali et absoluto, ad quod comparatur ut completa forma in suo accidentali genere, afficiens ipsum, et referens ad aliud. Respectus vero transcendentis nec comparatur ut accidens, neque ut completa forma ad illam rem quam proxime actuat, et ejus est respectus; sed comparatur ut essentialis differentia, et consequenter ut ens incompletum in illo genere ad quod pertinet illa res quam actuat vel constituit, eamque non proprie refert ad aliud per modum physiciæ formæ, sed illam constituit per modum metaphysicæ differentiæ, ut ordinatam vel relatam ad aliud.

*Objectiones contra positas differentias.*

4. Sed hæc differentiæ partim veræ non sunt, partim non videntur satisfacere. Nam quod in prima differentia dicitur inveniri transcendentalem respectum ejusdem rei ad seipsam propter solam distinctionem rationis, verum non est; alias dici etiam posset identitatem rei ad seipsam esse transcendentalem respectum, et ad illum sufficere distinctionem rationis. Quod si dicas requiri distinctionem rationis ratiocinatæ, et fundatam in re, saltem sequitur, inter rationem genericam et specificam esse respectum rea-

lem transcendentalem actus et potentiae, quia genus et differentia distinguuntur ratione cum fundamento in re. Item exempla adducta falsa sunt; nam scientia vel amor Dei non dicit respectum realem etiam transcendentalem ad ipsum Deum, ut ad primum objectum, sed potius illa scientia et amor sunt absolutissima ab omni respectu reali, quia per se primo non respiciunt aliud objectum extra se. Unde, sicut ibi non distinguuntur actus et objectum nisi ratione, ita nullus intervenit respectus actus ad objectum, nisi rationis. Et ratio universalis est, quia cum respectus et habitudo sit veluti tendentia quaedam ad aliud, non potest inveniri verus et realis respectus ejusdem ad seipsum, nulla in re interveniente distinctione, saltem ex natura rei.

5. *Respectus transcendentalis quo modo ad ens rationis possit terminari.* — *Respectus aliqui transcendentales requirunt existentiam terminorum.* — Quod vero ulterius dicitur, transcendentalem respectum interdum esse posse ad ens rationis, est quidem verum, quando ille respectus est ad aliquid, quod se habet per modum objecti, in quo sufficit esse objectivum, ut possit habere rationem termini transcendentalis habitudinis. Et eadem ratione vera est etiam alia pars, nimirum, posse interdum transcendentalem respectum tendere in rem seu essentiam realem, nondum actu existentem, quia etiam ad rationem objecti sufficit saepe esse essentiae, absque esse existentiae. Verumtamen non est in universum verum, quod nullus respectus transcendentalis requirat terminum realem et realiter existentem; nam imprimis actus visionis vel intellectionis creatae intuitivae et naturalis, dicit transcendentalem habitudinem ad rem actu existentem, neque sine illa potest naturaliter esse aut conservari. Deinde, modus actualis unionis dicit transcendentalem respectum ad terminum seu extremum unionis, in quo requirit et realitatem, et actualem existentiam, ita ut neque esse, nec intelligi possit actualis unio realis, nisi actu existat res ad quam sit unio, ut in superioribus saepe tactum est. Actio etiam ut actio, et passio ut passio, dicunt transcendentales respectus ad reale agens, vel patiens actu existens, sine quibus neque esse, neque intelligi possent. Ac denique creatura, praecisa relatione praedicamentali, ex hoc solum quod est ens participatum et dependens, dicit essentialem habitudinem transcendentalem ad

primum efficiens, et ad ens per essentiam actu existens. Non est ergo de ratione transcendentalis respectus, ut non requirat in termino realem et actualem existentiam. Ergo ex illo discrimine solum habetur, inter transcendentales respectus quosdam esse qui terminum realem vel actu existentem non requirunt, etiam si sint alii, qui hujusmodi terminum habeant et postulent, in quibus non habet locum illa secunda differentia.

6. Quod si dicas differentiam consistere in hoc, quia respectus transcendentalis ex se non requirit talem terminum, licet ex peculiari aliqua ratione possit illum habere, respectum autem praedicamentalem ex adaequata ratione sua postulare hujusmodi terminum, instari contra hoc potest, quia haec doctrina supponit, inter respectus ad terminos realiter existentes, quosdam esse transcendentales, et alios praedicamentales, qui differunt in ratione ob quam requirunt talem terminum. At vero hoc ipsum est quod inquirimus, quodque non satis videtur explicari, scilicet, quanam sit haec diversa ratio in his respectibus postulantibus similem terminum, et quanam sit necessitas multiplicandi illos. Quandoquidem distinctio illa respectuum transcendentium habentium terminos reales vel non reales, existentes vel non existentes, sufficiens videatur ad quascunque rerum habitudines declarandas.

7. Praeterea quod de fundamento reali assereretur, non minus obscurum et incertum est. Primo quidem, quia non omnis relatio praedicamentalis requirit fundamentum reale ex natura rei distinctum a suo subjecto, sed solum illa quae medio aliquo accidente substantiae convenit, ut patet de relatione identitatis specificae inter duos homines, vel animas, verbi gratia, quae censetur relatio praedicamentalis, et immediate fundatur in ipsa natura substantiali, de quo infra latius. Deinde relatio praedicamentalis, quae convenit substantiae medio accidente, quamvis comparata ad substantiam dicatur habere aliud fundamentum proximum, nempe illud accidens, quo mediante convenit substantiae, tamen respectu ipsiusmet accidentis immediate et sine alio fundamento illi convenit, ut similitudo albedini; alioqui procedendum esset in infinitum. At vero idem proportionaliter reperitur in relationibus transcendentalibus; nullum ergo est illud discrimen. Declaratur minor, nam si quae sunt relationes transcendentales in ipsismet substantiis inclusa, illae

non requirunt aliud fundamentum; tamen multae aliae sunt quae non conveniunt substantiae, nisi mediis accidentibus, et illae respectu substantiae etiam habent fundamentum, quamvis respectu accidentis illud non habeant, sed immediate talibus accidentibus conveniant. Ut relatio scientiae ad scibile convenit scienti mediante scientia, ipsi autem scientiae immediate inest. Ergo in necessitate fundamenti nullum videtur esse discrimen inter respectus transcendentales et praedicamentales.

8. *Contra ultimam allatam differentiam objectio.* — Ultima denique differentia etiam est difficilis ad explicandum, nam vel respectus comparatur ad formam, vel essentiam proximam constitutam per ipsam, vel ad subjectum talis formae. Si priori modo fiat comparatio, tam respectus praedicamentalis quam transcendentalis, est essentialis formae, vel essentiae per ipsum constitutae, et comparatur ad illam ad modum differentiae constituentis ipsam. Unde etiam loquendo de ipso summo genere relationis praedicamentalis, constitui dicitur per ipsum esse ad, tanquam per essentialem modum determinantem communem rationem accidentis, et formaliter ac essentialiter constituentem talem essentiam; ergo in hoc non est differentia inter respectum transcendentalem et praedicamentalem. Si vero posteriori modo fiat comparatio, sicut respectus praedicamentalis est accidentalis alicui subjecto, etiam potest esse respectus transcendentalis; ut respectus scientiae ad objectum, licet sit essentialis scientiae, est tamen accidentalis scienti. Unde, licet ille respectus, metaphysice consideratus, non sit forma physica referens subjectum ad aliud, sed differentia constituens aliquam formam, tamen illa forma, constituta per talem respectum, est forma physica respectiva, referens subjectum ad suum terminum. Neque enim potest forma respectiva informare aliquod subjectum secundum ultimam rationem suam, quin illud referat ad terminum quem ipsa suo modo respicit. Ut in exemplo de gravitate, quod supra ex D. Thoma afferimus, sicut gravitas est inclinatio ad infimum locum, in quo includit respectum transcendentalem ad illum, ita afficiendo seu informando ipsum grave, inclinatur illud, et hoc ipsum est referre illud in centrum. Et idem est de quacunque potentia et scientia, et similibus. Valde ergo obscurum et difficile est, ex his differentiis proprias rationes relationis transcendentalis et praedicamentalis, et ea-

rum discrimen, et veram necessitatem admit-  
tendi relationes praedicamentales praeter transcendentales colligere.

*Alia differentia inter dictos respectus a Cajetano tradita expenditur.*

9. Aliter ergo Cajetanus, in opuse. de Ente et essent., cap. 7, quaest. 15, attingens hanc divisionem respectuum realium in transcendentales et praedicamentales, differentiam inter illos declarat ex parte terminorum; nam respectus praedicamentalis (inquit) est, qui respicit terminum pure sub ratione termini; transcendentalis autem respicit aliud, non ut pure terminum, sed sub aliqua alia determinata ratione. vel subjecti, vel objecti, vel efficientis, aut finis. Quae differentia aptior videtur ad hanc rem declarandam, quia omnis respectus sumit speciem suam a termino, seu ab ea re ad quam tendit; et ideo, si quod est discrimen inter hos duos ordines respectuum, ex terminis desumendum videtur. Non est tamen facile ad explicandum quomodo assignata differentia generalis sit, et in quo proprie consistat, seu quid per eam importetur. Ratio difficultatis circa priorem partem est, quia motus, actio et passio dicunt transcendentalem respectum ad terminum, et tamen non respiciunt illum, nisi sub pura ratione termini. Item unio, verbi gratia, hypostatica dicit transcendentalem habitudinem ad Verbum divinum, et tamen non respicit illud, nisi sub pura ratione termini. Ratio vero difficultatis circa posteriorem partem est, quia omnis respectus, si abstracte et in communi sumatur, solum dicit habitudinem ad aliud sub ratione termini, abstrahendo ab aliis rationibus; si vero sumatur contracte, ut est talis vel talis respectus, sive transcendentalis ille sit, sive praedicamentalis, dicit habitudinem ad talem terminum, qui sit vel causa, vel effectus, vel objectum, vel aliam particularem rationem termini habeat. Ut respectus paternitatis, etiamsi praedicamentalis dicatur, respicit talem terminum, qui sit effectus vel productus a patre, et sic de aliis.

*Positum discrimen defenditur et probatur.*

10. Respondetur tamen ad priorem rationem, laborare in aequivoco. Nam relatio praedicamentalis dicitur respicere aliud, ut pure terminum, quia circa illud nullum aliud minus exerceat, nisi respiciendi tantum. Hoc autem modo non potest dici motus, aut actio, vel passio esse purus respectus ad terminum;

nam habitudo motus ad terminum est habitudo viæ, per quam ipse terminus in esse constituitur; unde non dicitur habitudinem ad terminum, ut respiciendum tantum, sed ut constituendum per ipsum, et ita non respicitur ut pure terminum in prædicto sensu: atque idem est proportionaliter de actione et passione; unio vero hypostatica dicitur a Theologo attingere Verbum ut purum terminum, ut per illam particulam, *purum*, excludant omnem causalitatem propriam quam Verbum ut sic habet circa talem unionem; non est tamen Verbum pure terminus illius unionis in eo sensu in quo hic dicitur de termino relationis prædicamentalis, quia illa unio, ut est realis modus humanæ naturæ, non utcumque respicit Verbum, sed realiter illi coniungit humanam naturam, et realiter attingit Verbum ipsum tanquam alterum extremum illius unionis, a quo intime et realiter pendet, quamvis sine propria causalitate. Sic igitur universaliter convenit formæ, vel modo absoluto includenti respectum transcendentalem, aliquod reale munus exercere circa illum, ad quem dicitur respectum, vel causando, vel uniendo, vel representando illum, vel aliquid aliud simile efficiendo, et hac ratione dicitur non respicere illum ut pure terminum. At vero relatio prædicamentalis ita respicit terminum, ut circa illum nullum aliud munus exerceat, nisi pure respicere, ut patet in similitudine unius albi ad aliud; et hoc modo dicitur esse proprium talis relationis respicere aliud ut pure terminum.

14. Unde etiam patet responsio ad alteram rationem, in qua etiam laboratur in æquivoco. Nam respicere aliud ut pure terminum, non est respicere terminum abstracte et in communi, ut videtur in argumento supponi; constat enim prædicamentales relationes específicas et diversarum rationum, tendere etiam in terminos particulares et diversarum rationum. Omnibus tamen illis commune est, ut circa illos terminos, etiam ut tales sunt, nullum aliud munus exerceant, nisi respiciendi illos; et ideo semper eos respiciunt ut pure terminos, etiamsi sub propriis eorum rationibus eos respiciant. Quod secus est in respectu transcendentali, ut declaratum est. Sic ergo explicata illa differentia, vera et universalis esse videtur, recteque explicare proprium munus relationis prædicamentalis, quod est referre formaliter seu respicere aliud, a munere et officio respectus transcendentalis, quod est constituere formam vel naturam,

aliquid causantem, vel operantem aliquo modo circa rem ad quam dicitur habitudinem, vel e converso.

*Aliud discrimen ex præcedenti colligitur.*

12. Atque hinc oritur alia differentia communiter recepta, quæ licet a posteriori esse videatur, confert tamen ad explicandam naturam horum respectuum. Respectus ergo prædicamentalis talis est, ut a natura non sit per se intentus, et ideo nunquam per se fit ex vi actionis alicujus agentis, sed consequitur posito fundamento et termino, teste Aristotele, 5 Physicorum, cui in hoc cæteri consentiunt. At vero respectus transcendentalis sæpe est per sese maxime intentus a natura, et ideo forma essentialiter includens talem respectum sæpe fit formaliter ac per se primo per actionem propriam; per calefactionem, verbi gratia, fit calor, ut inhærens, in quo intime includitur transcendentis respectus; et per actionem videndi fit actus includens transcendentalem habitudinem ad objectum; et per actionem unitivam fit modus unionis, qui includit transcendentalem habitudinem ad unibilia; idemque in multis aliis videre licet. Et hoc ipsum fortasse est quod Scotus distinguit de relationibus extrinsecus et intrinsecus advenientibus, dicens, ad priores posse terminari per se actionem, non vero ad posteriores, quæ solæ sunt prædicamentales. De qua divisione sub illis vocibus dicemus disputatione sequenti, quæ erit prima de sex ultimis prædicamentis, propter quæ videtur Scotus potissimum invenisse distinctionem illam. Quæ sub illis vocibus non est nobis necessaria, et res ipsa non limitatur ad sex ultima prædicamenta, sed in aliis etiam invenitur, ut ibi videbimus.

13. Ratio ergo hujus discriminis inter relationes prædicamentales et transcendentales est, quia relatio prædicamentalis non est in rerum natura instituta ad aliquod peculiare munus obeundum, sed ad hoc solum res alias comitari dicitur, ut aliquæ res sese respiciant ex vi alicujus rationis, seu fundamenti realis, quod in ipsis supponitur, et ideo talis relatio nihil aliud est quam respectus consurgens posito fundamento et termino, nunquam autem per se fit. Respectus autem transcendentalis convenit alicui formæ vel entitati, aut modo entis, quatenus a natura per se est institutus et ordinatus ad aliquod peculiare munus, quod potest per se intendi per aliquam actionem; et ideo ille etiam respectus

potest per se fieri per actionem, ut inclusus in forma dicente talem respectum. Cum enim talis forma in proprio et specifico conceptu illum respectum includat, non potest ille respectus minus esse per se intentus, aut minus per se fieri, quam ipsa forma, cum actio et intentio agentis per se tendat ad totam formam, usque ad specificam rationem ejus.

*Aliud discrimen inter dictos respectus.*

14. Et hinc etiam fit ut relatio pura et prædicamentalis nunquam sit principium agendi, tum quia sicut nunquam per se fit, ita etiam nunquam per se agit; tum etiam quia, ut diximus, non est instituta a natura ob aliquod peculiare munus per se necessarium ad esse, vel fieri rei, sed solum est quidam respectus ex consequenti resultans; principia autem agendi sunt per se instituta, et ad peculiare munus ordinata. At vero forma dicens respectum transcendentalem, secundum propriam etiam rationem respectivam, sæpe est principium per se agendi, ut patet de scientia, potentia, et similibus.

*Quarta differentia, et aliarum explicatio.*

15. Tandem ex his intelligitur, respectum prædicamentalem concipiendum esse tanquam formam quamdam minimam et accidentalem, quæ non dat subjecto aliquod esse, nisi respicere aliud, neque ad aliud aliud in natura deservit. Respectus autem transcendentalis non est concipiendus tanquam integra forma, cujus munus sit tantum referre, sed est essentialis modus, seu differentia alicujus formæ seu entitatis, quatenus ad causandum aliquo modo, vel operandum circa alia, per se primo instituta est, vel e converso, quatenus ab alia essentialiter pendet. Et juxta hanc rationem explicandi hos respectus, potest ad eundem sensum reduci differentia superius tacta, quod respectus transcendentalis semper est intrinsecus et essentialis alicui entitati, sub entitate modos etiam reales comprehendendo; relatio autem prædicamentalis habet propriam et peculiarem rationem accidentis. Et ita etiam possunt ad convenientem sensum reduci duæ aliæ differentie sumptæ ex parte fundamenti, et realitatis, seu existentie termini.

*Quæ relationes sint prædicamenti Ad ali-*  
*quid.*

16. Tandem ex his differentiis concluditur, respectus transcendentales, etiamsi vere sint

in rebus secundum proprium esse eorum, non pertinere ad unum aliquod speciale prædicamentum, quia res illæ, seu naturæ, vel essentialitatis quibus conveniunt, ad varia munera, et interdum primo diversa ordinantur, ideoque ad varia prædicamenta revocantur, juxta diversas eorum condiciones et naturas. Et ideo prædicamentum Ad aliquid solas illas relationes complectitur, quæ proprie ac peculiariter prædicamentales appellantur, nam omnes illæ inter se conveniunt, et ab aliis distinguuntur in peculiari modo pure referendi rem quam afficiunt. Et ideo generatim etiam conveniunt in modo quo esse incipiunt per coexistentiam extremorum, seu fundamenti et termini, et in aliis conditionibus quas requirunt, ut ex discursu sequentis sectionis magis constabit.

*Responsio ad quartam difficultatem, ex sectione prima relictam.*

17. *Scientia, an secundum Aristotelem sit de genere relationis. — Singulas scientias ad singula objecta referri oportet.* — Ex his etiam soluta relinquitur difficultas tacta in argumento quarto primæ sectionis. Nam respectus illi, in quibus ibi fit inductio, omnes sunt transcendentales, et ut sic fatemur non pertinere ad speciale prædicamentum. Unde in illo speciali exemplo, quod ibi tangitur de scientia, quatenus dicit respectum ad scibile, fateor responsiones ibi tactas ex Aristotele, capit. de Qualitate, magnam habere difficultatem. Nam prima videtur satis improbata objectionibus ibi factis, quæ confirmari possunt testimoniis ejusdem Aristotelis, 4 Topicorum, cap. 1, loco 4, ubi generatim agit, genus et speciem in eadem divisione, scilicet prædicamentali, esse oportere, et in particulari adhibet exemplum de Ad aliquid: *Nam genera (inquit) eorum quæ sunt ad aliquid, oportet habere species quæ sint etiam ad aliquid, et e converso; et idem ait de qualitate; idemque repetit 5 Topicorum, cap. 4, loco 39, ubi sic ait: Amplius in his quæ ad aliquid sunt, considerandum, si ad quod genus assignatur, et species ad illud quoddam assignatur, ut si opinio et opinatum, et quædam opinio ad quoddam opinatum; si autem non sic assignatur, manifestum, quoniam peccatur.* Idemque patet ex regulis positis ab Aristotele in Antepædicament., c. 3, præsertim illa: *Genera non subalternatim posita, non habent easdem differentias.* Et in præsentis satis constat ex re ipsa; nam quælibet